

LAUSUNTO

Helsinki 11.10.2024

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Viite: HE 124/2024 vp

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on yli 250 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäsenenä lähes 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja: Edunvalvontapäällikkö Anne Perälähti, anne.peralahi@soste.fi, p. 050 411 1734

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry



Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
SOSTE Finlands social och hälsa rf
SOSTE Finnish Federation for Social Affairs and Health

www.soste.fi

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä laeiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta.

Nuorille tulee taata pääsy ammatilliseen kuntoutukseen

SOSTE pitää myönteisenä, että sairaus- tai vammadiagnoosia ei jatkossakaan edellytetäisi nuoren ammatillisen kuntoutuksen saamiseksi.

SOSTE ei kannata ammatillisen kuntoutuksen rajaamista aiempaa harvemmille nuorille. Nuotti-valmennus on todettu tulokselliseksi palveluksi. Nuotti-valmennuksen toteutumista koskenut tutkimus toi esille, että nuoren suunta oman paikan löytämiseksi yhteiskunnassa on alkanut valmennuksen avulla löytyä ehkä hyvinkin pienin askelin, mutta kestäväällä ja pitkäjänteisellä tavalla. Nuotti-valmennus on esimerkki palvelusta, jossa yhteiskunnallisia resursseja ei käytetä byrokraattisesti monimutkaiseen ja lukuisia ammattilaisia työllistäviin prosesseihin. Tällaista palvelumuotoa tulisi pikemminkin suosia, kuin rajata nuoria palvelun ulkopuolelle tai siirtää heitä jähmeämpien ja pitkällä aikavälillä kalliimmaksi tulevien palvelujen piiriin.

SOSTE korostaa, että myöntämisedellytysten tulee olla selkeät. Kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuuden arviointi on monin paikoin epäselvää ja monitulkintaista. Lopputulos riippuu siitä, miten Kelassa ohjeistetaan ja toteutetaan lakia käytännössä. Lain soveltamisessa on tärkeää varmistaa, että nuorilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet saada palvelua, ja että he pääsevät kuntoutukseen oikea-aikaisesti.

Laista poistettaisiin edellytys, että toimintakyvyn heikentyminen jollakin osa-alueella on riittävä toimintakyvyn olennaisen heikentymisen määrittelyssä. Jatkossa katsottaisiin, että vakuutetun toimintakyky olisi olennaisesti heikentynyt, jos toimintakyvyn heikentyminen rajoittaa hänen tulevaisuuden suunnitteluun tai opiskelemaan tai työelämään pääsyään taikka estää häntä jatkamasta opintojaan. Toimintakyvyn heikentymistä arvioitaisiin kokonaisuutena toimintakyvyn eri osa-alueilla. Mikäli toimintakyvyn heikentyminen näkyisi vain arjen hallinnan ongelmina, nuori ei enää kuuluisi ammatillisen kuntoutuksen kohderyhmään. SOSTE ei pidä järkevänä esitettyä rajausta, sillä arjen hallinnan ongelmat ovat merkittävä este opintoihin ja työelämään kiinnittymiselle.

Tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa otettaisiin jatkossakin huomioon hakijan ajankohtaiset palvelutarpeet sekä hakijan saamat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja muut toimintakykyä, elämänhallintaa, opiskelua tai työllistymistä tukevat tai edistävät palvelut. Se, että nuori on sosiaali- ja/tai terveystarpeiden piirissä ei tarkoita, etteikö hän voisi tarvita ammatillisen kuntoutuksen palveluita sosiaali- ja terveystarpeiden rinnalla. Heikossa asemassa olevalla nuorella terveydelliset, sosiaaliset ja ammatilliset kysymykset nivoutuvat yhteen. Tarvitaan yhtäaikaista ja rinnakkain samaa tavoitetta kohti eteneviä palveluja.

Riskinä on, että Kelan harkinnan kiristyessä osa nuorista ei saa tarpeensa mukaista ammatillista kuntoutusta ja joutuvat näin palvelujen väliinputoajiksi. Väliinputoamisten ehkäisemiseksi on löydettävä toimivat käytännöt eri palveluja tuottavien viranomaisten yhteistyöllä.

Kuntoutusrahoikeutta ei saa rajoittaa Nuotti-valmennuksen ajalta

SOSTE ei kannata esitystä, jonka mukaan nuoren osallistuminen ammatillisen kuntoutuksen valmennuksellisiin palveluihin (Nuotti-valmennus) ei enää pääsääntöisesti oikeuttaisi kuntoutusrahaan. Muutoksen seurauksena Nuotti-valmennukseen osallistuvien nuorten toimeentulo heikkenee ja he putoavat viimesijaisen toimeentulotuen tai vanhempien elatuksen varaan. Esitys on ristiriidassa toimeentulotuen kokonaisuudistuksen tavoitteelle vähentää toimeentulotukea saavien määrää.

Kuntoutusrahan maksaminen ammatillisen kuntoutuksen ajalta on motivoinut nuoria hakeutumaan kuntoutukseen ja suorittamaan valmennuksen loppuun. Nyt riskinä on, että osa heistä jättäytyy palvelun ulkopuolelle tai keskeyttää sen, jolloin polku opintoihin ja työelämään ei avaudu tai se katkeaa. Monet ammatillista kuntoutusta saavat nuoret ovat vailla perusasteen jälkeistä koulutusta ja esitys uhkaa lisätä näiden nuorten määrää. SOSTE haluaa muistuttaa, että nuorten syrjäytymisestä aiheutuvat kustannukset yhteiskunnalle ovat merkittävät. Ammatillisessa kuntoutuksessa tavoitellut säästöt siirtyvät todennäköisesti kustannuksiksi hyvinvointialueille ja kunnille, jotka jo tällä hetkellä kamppailevat talousvaikeuksien kanssa.

SOSTEn haluaa muistuttaa, että ihmisen toimintakykyä vastaava etuus, joka mahdollistaa keskittymisen kuntoutumiseen toimeentulosta jatkuvan stressaamisen sijaan, tukee parhaiten opinto- ja työelämäpolulla eteenpäin pääsemistä. Kuntoutusraha on turvannut nuorten toimeentulon kuntoutuksen aikana, jolloin nuorella on ollut mahdollisuus keskittyä kuntoutusprosessiin. Huoli taloudellisesta tilanteesta uhkaa heikentää kuntoutustavoitteiden toteutumista. Esityksessä on todettu, että kuntoutusraha on pienentänyt nuorten syrjäytymisriskiä. Yhteiskunnan tulee ottaa kaikki keinot käyttöön nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Nuotti-valmennus osaksi nuoren työllistymis- ja aktivointisuunnitelmaa

Esityksessä perustellaan, että kuntoutusrahoikeuden poistuminen kannustaisi nuoria ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi. Tämä mahdollistaisi nuorten pääsyn työvoimapalveluiden piiriin. Ammatilliseen kuntoutukseen pääsyn ehtona on ehdotuksen mukaisesti, että nuorella toimintakyky on olennaisesti heikentynyt ja se rajoittaa hänen tulevaisuuden suunnitteluaan ja opiskelemaan tai työelämään pääsyään. Tällaisessa tilanteessa on ristiriitaista esittää, että näiden nuorten tulisi ilmoittautua työttömiksi työnhakijoiksi. Työttömien työnhakijoiden lähtökohtaisesti oletetaan olevan työkykyisiä ja pystyvän ottavan vastaan kokoaikatyötä.

Suomessa on jo lähtökohtaisesti suuri nk. tosiasiaa työkyvyttömiä työttömien joukko, jonka tilanteeseen pyritään löytämään ratkaisuja sosiaaliturvatekniikassa. Tällä lakiesityksellä ollaan kasvattamassa tätä väärällä etuudella olevaa joukkoa. Lisäksi on huomioitava, että työttömyysturvan velvoitteet ja sanktiot voivat entisestäänkin vaikeuttaa nuorten tilannetta ja riskinä on, että valmennus keskeytyy. *SOSTE esittää, että hallituksen esitykseen kirjataan, että Nuotti-valmennukseen osallistuminen on osa nuoren työllistymis- ja aktivointisuunnitelmaa ja oikeus työttömyysetuuteen säilyy ilman työnhakuvelvoitetta.* Nuorella tulee olla mahdollisuus keskittyä kuntoutumiseen.